

קראו את הטקסט, וענו על השאלות שאחרינו.

כך הפך הכותל המערבי לאתר המקודש ביותר לעם היהודי

מעובד על פי עמית נאור, אתר "הספרנים", יולי 2020

הבקיאים במקורות היהודים יקראו את הכותרת השערורייתית שלעיל וימהרו לצטט את המדרש:

"מעולם לא זזה שכינה מהכותל המערבי".

אבל אותם בקיאים יודעים ודאי כי הכותל המערבי שהזכירו חכמינו זכרונם לברכה לא היה אותו הקיר העצום שאנו מכנים כיום הכותל המערבי.

כיצד הפך אם כן קיר התמך המערבי של הר הבית ההרודיאני לאתר הדתילאומי המקודש ביותר ליהודים ברחבי העולם? נתחיל בהתחלה.

כפי שהזכרנו, הכותל המערבי שלידו מתפללים היום הוא אחד מארבעת קירות התמך שבנה הורדוס מלך יהודה במסגרת הרחבת ושיפוץ מתחם הר הבית ובית המקדש שעליו. אם נזכיר עוד ציטוט אהוב של חז"ל, על בית המקדש ההרודיאני, נאמר: "מי שלא ראה בניין הורדוס לא ראה בניין נאה מימיו" (התלמוד הבבלי, מסכת בבא בתרא). בית המקדש הזה הגיע לסופו בשנת 70 הידועה לשמצה, כשלגיונות הרומאים שרפו אותו בזמן כיבוש ירושלים ודיכוי המרד הגדול.

כשכתבו חז"ל את דבריהם על הכותל המערבי, הם כנראה עדיין היו עדים לכותל המערבי האמיתי, זה של בית המקדש עצמו, שריד מרשים שככל הנראה נותר עומד על תילו אחרי השריפה הרומאית. הקיר הזה היה הקרוב ביותר לקודש הקודשים, והישרדותו הפלאית כנראה הוסיפה לתחושת היראה והקודש של המקום. על פי ההערכות הוא חרב סופית לכל המאוחר במאה השביעית, אז הקימו המוסלמים שזה מקרוב באו את כיפת הסלע באותו המקום. עוד נשוב אל הכותל האבוד הזה. אם כן, בשלב מסוים חרב כותלו המערבי של בית המקדש עצמו, ונותרנו עם הכותל המערבי של הר הבית.

5

10

15

אבל כל מי שצפה פעם אל העיר העתיקה, ודאי הבחין שזהו לא הכותל היחיד של הר הבית שנשאר עומד על תילו. גם הכותל הדרומי והמזרחי ממפעל הבנייה האדיר של הורדוס עדיין קיימים, עדיין עומדים, ועדיין תומכים ברחבת הר הבית. רק הכותל הצפוני לא נשתמר במלואו. הכותל הדרומי והמזרחי שולבו למעשה בחומת העיר העתיקה עצמה. שער הרחמים המפורסם, שממנו עתיד להיכנס לירושלים משיח צדקנו, נפער בכותל המזרחי.

20

ואכן, עדויות של נוסעים שביקרו בארץ ישראל עוד בתקופה הביזנטית לא מעידות דווקא על תפילות מצד מערב של הר הבית. התייר האלמוני מבורדו שביקר בארץ ישראל בשנת 333 מעיד כי יהודים עוד עלו אחת לשנה (ככל הנראה ב-ט' באב) אל הר הבית, "ויבכו ויקוננו אצל אבן אחת שנשארה מבית מקדשם וימשחו אותה בשמן". האם זוהי אבן השתייה? על כל פנים, בין שמסיבות הלכתיות ובין שעקב התנגדות השליטים, הפסיקו יהודים לעלות אל ההר עצמו והסתפקו בביקורים סביבו. עדויות מאוחרות יותר אומנם מזכירות את הכותל המערבי, אך לאו דווקא את מקום התפילה הנוכחי המוכר לנו כיום. טקסט מן הגניזה הקהירית שנכתב במאה ה-11 מזכיר אומנם תפילה ליד כותל המערב, אך צפונה יותר, ממש מול קודש הקודשים החרב.

25

הנוסע היהודי המפורסם בנימין מטודלה מן המאה ה-12 מזכיר את הכותל המערבי בשמו, טוען כי יהודים מתפללים בו, אך גם קובע בו את שער הרחמים – שכזכור ממוקם בכלל בכותל המזרחי. לכך יש להוסיף את העובדה שהקהילה היהודית בירושלים כמעט שהוכחדה בתקופת ביקורו של בנימין, ועל כן לא סביר שאכן ראה במו עיניו יהודים מתפללים שם.

30

נוסעים אחרים בני אותה תקופה מזכירים אומנם את הכותל המערבי, אך לא מציינים את מנהג התפילה במקום. חלקם אף מציינים כיצד הכותל עומד לבדו, כלומר אין מי שיבוא לחזות באבניו. במאה ה-14 כתב אשתורי הפרחי, גיאוגרף מפורסם אחר של ארץ ישראל, על תפילות של יהודים בכל כתלי הר הבית שאליהם הצליחו להגיע, ללא העדפה מסוימת דווקא לזה שממערב. התיאור הזה מחוזק בכתובות שחרטו עולי הרגל על הכתלים השונים (כולל על הכותל המערבי) – מנהג נפוץ בעבר בקרב מבקרים באתרים קדושים.

35

רק במאה ה-17 מתחילות להופיע עדויות מובהקות על תפילות יהודים במקום. בתחילה זוהי רק תפילת יחיד, ולאט לאט, בחלוף השנים, מתרבים הדיווחים על התפילות שהפכו גם לתפילות בציבור. בתחילה היו אלו תפילות מיוחדות של ט' באב, ובהמשך אתר תפילה כללי שתפס מקום בליבותיהם של כלל היהודים. מה חיזק את מעמדו של הכותל המערבי על פני שאר קירות התמך של ההר הקדוש? נראה ששתי סיבות עיקריות. האחת, היא אותו כותל מערבי שהוזכר בדברי חז"ל. גם אם חל בלבול בזיהוי הכותל המדובר, הכותל המערבי הנוכחי הוא אכן עדיין הנקודה הקרובה ביותר לקודש הקודשים, שהעלייה אליו נאסרה בשלב מסוים. הסיבה השנייה היא אולי פרוזאית יותר: באמצע המאה ה-15 עזבו היהודים את שכונתם שעל הר ציון והתיישבו במקום חדש, הפינה הדרומית-מזרחית של העיר העתיקה, היא הרובע היהודי של ימינו. הקרבה היתרה של הרובע החדש אל הכותל המערבי סייעה מאוד להפיכתו לאתר התפילה המועדף על היהודים הירושלמים.

45

רעידת אדמה שאירעה במאה ה-16 כנראה סייעה לחשוף חלקים נוספים של הכותל ואפשרה את יצירת מקום התפילה המוכר לנו כיום. נראה שאפשר לקבוע את התקדשותו הבלעדית של הכותל המערבי למאה הזאת.

50

זהו סיפורו של האתר הדתי-לאומי החשוב ביותר ליהדות של ימינו. כך הפך הקיר לסמל בה"א הידיעה של געגועי היהודים לציון. וזהו הסיפור שסיפרו נציגי היישוב היהודי בארץ ישראל לועדת החקירה הבריטית שהוקמה בעקבות מאורעות תרפ"ט, שפרצו בעקבות סכסוך על התפילה בכותל. ואגב, מה לגבי הפתקים? נראה שזהו מנהג "חדש" יותר, שהתפשט רק במאה ה-19, והשתרש סופית בעקבות האיסור הבריטי על חריטת שמות על הכותל, נוהג שכבר אינו מקובל בימינו. גם מנהגי תפילה אחרים בכותל השתנו במרוצת השנים: היום, למשל, לא מקובל בקרב הזרם האורתודוקסי תפילה שגברים ונשים יתפללו בסמוך ליד הכותל, כפי שהייתה נהוגה בתקופה העת'מאנית. מתברר, שהמנהגים שנראים לנו כה נצחיים אומנם נשענים על מסורות ארוכות שנים, אבל גם הם משתנים לעיתים.

השאלות

1. א. בשורה 1 כתוב: " **הבקיאים במקורות היהודים** ...".

מה פירוש המילה "בקיא"?

1 קורא

2 יודע ומכיר היטב תחום ידע כלשהו

3 סופר סתם

4 כותב

ב. בשורה 2 כתוב: " **מעולם לא** זה שכינה מהכותל המערבי".

מה פירוש המילה "שכינה"?

1 דת

2 תורה

3 מסורת

4 רוח הקודש

---

2. במשפט הפתיחה של הטקסט כתוב: " כיצד הפך אם כן קיר התמך המערבי של הר הבית ההרודיאני לאתר הדתילאומי המקודש ביותר ליהודים ברחבי העולם? נתחיל בהתחלה" (שורה 5).

אחת המטרות של משפט זה היא למשוך את תשומת הלב של הקוראים.

כתבו שני אמצעים שבהם משתמשת הכותבת במשפט זה כדי להשיג מטרה זו.

א. _____

ב. _____

3. לפי איזה עיקרון מאורגן המידע בטקסט?

- א רצף של זמן
- ב בעיה ופתרונות
- ג יתרונות וחסרונות
- ד השוואה בין תופעות

4. לפניכם ציוני זמן הקשורים לבית המקדש ולכותל המערבי.
כתבו בקצרה לצד כל אחד מהם את האירוע או את הפעולה שהתרחשו בו.

שנת 333 לספירה	
המאה ה-11	
המאה ה-12	
המאה ה-14	
המאה ה-17	
המאה ה-19	

5. בשורה 13 כתוב: " שריד מרשים שככל הנראה נותר עומד על תילו".

מה פירוש הביטוי "עומד על תילו"?

א רעוע

ב קיים בשלמותו

ג מט לנפול

ד חסר יציבות

6. הכותל המערבי חיזק את מעמדו על פני שאר קירות התמך של ההר הקדוש.

א. הסבירו משפט זה במילים שלכם.

ב. לפי הטקסט, כתבו שתי סיבות לכך (שורות 45-50).

סיבה א: _____

סיבה ב: _____

---

7. לפניכם צירופי מילים מתוך הטקסט.

כתבו ליד כל צירוף אם הוא צירוף סמיכות או צירוף של שם ותוארו.

סוג הצירוף	צירוף מילים
	הכותל המערבי
	בית המקדש
	העיר העתיקה
	יום ירושלים

8.

" שער הרחמים המפורסם, שממנו עתיד להיכנס לירושלים משיח צדקנו, נפער בכותל המזרחי". (שורה 2)

במשפט זה השתמשה הכותבת בפועל סביל.
מה יכולה להיות הסיבה לכך?

- 1 הכותב רצה להבליט את הפעולה ולא את עושה הפעולה.
- 2 הכותב רצה להפוך את המשפט לפשוט וקל להבנה.
- 3 הכותב רצה להדגיש שהמצב נמשך שנים רבות.
- 4 הכותב רצה לציין שזו הייתה פעולה שגרתית.

9. בטקסט יש שימוש רב בגוף ראשון.

א. העתיקו מהפסקה הראשונה ומהפסקה האחרונה שלוש מילים בגוף ראשון רבים (מדברים).

1. _____
2. _____
3. _____

ב. מהי מטרת השימוש הרב בגוף ראשון רבים (מדברים)?

סמנו ✓ ליד התשובה הנכונה.

- (1) _____ כדי ליצור עניין.
- (2) _____ יצירת פער בין דברים, השוואה.
- (3) _____ הבלטת רעיון, העצמת המסר.
- (4) _____ יצירת אמינות ומהימנות.
- (5) _____ יצירת קרבה בין מוען לנמען כדי שיהיה קל להזדהות עם עמדת הכותב.

10. במשפטים שבטבלה מודגשות מילים בצורת הווה.

מתחת לטבלה כתובים תפקידים שונים של צורת ההווה.
כתבו בטבלה, במשבצת שליד כל משפט, את המספר המתאים לתפקיד ההווה במשפט.
שימו לב, אפשר לחזור על אותו תפקיד יותר מפעם אחת.

מספר התפקיד	המשפטים
☐	1. <u>נוסעים</u> אחרים בני אותה תקופה מזכירים אומנם את הכותל המערבי, אך לא מציינים את מנהג התפילה במקום (שורה 34).
☐	2. הנוסע היהודי ה מפורסם בנימין מטודלה מן המאה ה-12 מזכיר את הכותל המערבי בשמו (שורה 30)
☐	3. עדויות מאוחרות יותר אומנם <u>מזכירות</u> את הכותל המערבי... (שורה 27).
☐	4. התיאור הזה <u>מחוזק</u> בכתובות שחרטו עולי הרגל על הכתלים השונים (שורה 37)
☐	5. אתר התפילה ה מועדף על היהודים הירושלמים. (שורה 49)

תפקידים של צורת ההווה

פועל המציין פעולה הנעשית כעת או בימים אלה	1
פועל המציין פעולה המתקיימת תמיד	2
שם עצם	3
שם תואר	4

